

ПРЕЦЕДЕНТ ЄСПЛ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНИХ СУДІВ

«Судовий прецедент – це рішення суду в конкретній справі, що є обов'язковим для суду тієї самої або нижчої інстанції при вирішенні в майбутньому всіх аналогічних справ. У його основі лежить соціальний факт повторюваності певних суспільних відносин, що зумовлює відповідність ідеї прецеденту природі людини та соціальним очікуванням суспільства. В основі обов'язковості прецеденту лежить принцип, згідно з яким аналогічні справи повинні вирішуватися аналогічно, а судові рішення є справедливим, якщо не відрізняється від прийнятого раніше за умов збігу фактичних обставин справи» [1].

«Прецедентна практика Суду сьогодні виконує функцію надзвичайно важливого інструменту при захисті прав людини. Неважко помітити, що норми Конвенції мають загальний характер, і права людини здебільшого констатуються в абстрактній, оціночній формі. Проте, враховуючи, що сформулювати вичерпний перелік прав та форм їх реалізації в тексті Конвенції є неможливим, справжній сенс норм Конвенції з'ясовується лише після тлумачення і застосування в рішеннях Суду. Відповідно до частини першої статті 32 Конвенції, тлумачення її норм віднесено до виключної компетенції Суду. Тому прецедентна практика Суду в такому разі становить офіційне міжнародне тлумачення Конвенції» [2].

Як можна побачити з термінології – зобов'язання вжиття судового прецеденту ЄСПЛ покладається на судову владу держав-учасниць. Таким чином суд вдається до судового прецеденту ЄСПЛ при таких обставинах, коли на його розсуд піднімається розгляд справи за скаргою особи, коли право людини вже є порушеним, до таких випадків зокрема відноситься оскарження рішення, яке є результатом попереднього або іншого судового провадження, а також оскарження рішення іншого органу, яким при вирішенні питання, яке відноситься до права людини, останнє було

порушено, у зв'язку із чим особа звертається до суду для відновлення свого права або його встановлення. В таких випадках суд при вирішенні питання про те, чи було порушено право людини рішенням судового органу першої інстанції, рішенням іншого органу тощо, прибігає до практики ЄСПЛ, зокрема до резонансних рішень, до яких додається розширене тлумачення тієї чи іншої норми Конвенції.

Проте на практиці існує і інша модель застосування прецеденту ЄСПЛ, яка діє за більш широким колом осіб та її основна функція направлена на запобігання порушення права людини. Данна запобігаюча функція хоча і використовується широким колом суб'єктів, проте особливо важливу роль вона має для органів державної та виконавчої влади держави. За своєю метою, дана функція направлена на вдосконалення правосвідомості посадових осіб органів законодавчої та виконавчої влади таким чином, аби останні при прийнятті того чи іншого рішення відносно особи або групи осіб, завчасно зверталася до практики ЄСПЛ з метою запобігання порушення прав людини.

Орган законодавчої влади, як нормотворчий орган, при здійсненні своєї основної функції, а саме внесення змін до існуючих нормативних та при прийнятті нових, вдається не тільки до положень Конвенції, а й до окремих прецедентів ЄСПЛ, які мають відношення до правовідносин, які регулюються нормативним актом, для запобігання порушення прав людини у сфері, що буде регулювати нова норма, або при внесенні змін до норми, у зв'язку з новим або більш розширеним тлумаченням окремої категорії прав людини, з метою усунення недоліків у існуючій нормі права.

Орган виконавчої влади, при виконанні свої безпосередніх обов'язків, покладених на нього державою, в першу чергу діє у відповідності до існуючого закону держави. Проте в даному випадку є особливість, яка випливає із ч. 2 ст. 17 Закону України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 р., а саме «Якщо міжнародним договором України, укладення якого відбулось у формі закону, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України, то застосовуються правила міжнародного договору України.». У даному випадку дуже чітко проявляється запобігаюча функція судового

прецеденту ЄСПЛ, оскільки у ситуації, коли рішенням ЄСПЛ було надано більш розгорнуте тлумачення окремої категорії прав людини, що встановлює нові правила щодо застосування Конвенції, орган виконавчої влади, повинен керуватися саме цими нововведеннями, з метою запобігання порушення прав людини при здійсненні своїх функцій.

Таким чином прецедент ЄСПЛ, а саме його запобігаючу функцію, можна назвати механізмом забезпечення рішень міжнародного суду, оскільки подібна модель імплементації у внутрішнє законодавство держави, дозволяє поширити коло суб'єктів, для яких даний прецедент є обов'язковим для дотримання та вдосконалювати правосвідомість у посадових осіб органів державної влади.

Джерела:

1. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Теорія держави і права – навчальний посібник / Освіта України, Київ. 2017 URL: https://www.naiau.kiev.ua/files/kafedru/tdp/navch_pos_tdp.pdf.
2. Ягунов Д. В. Практика Європейського суду з прав людини. Одеса : Фенікс, 2010. URL: http://www.yagunov.in.ua/?page_id=852.
3. Закон України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Європейська Конвенція з прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

Науковий керівник – д.ю.н., професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Сурілова О. О.